

POZYCJA KONKURENCYJNA POLSKICH GOSPODARSTW NASTAWIONYCH NA CHÓW TRZODY CHLEWNEJ

ZOFIA MIRKOWSKA
WOJCIECH ZIĘTARA

Abstrakt

Artykuł prezentuje sytuację polskich gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej na tle analogicznych w Niemczech, Danii, Holandii i Hiszpanii. Ocenie poddano produkcyjną i ekonomiczną działalność gospodarstw nakierowanych na produkcję żywca wieprzowego oraz określono ich efektywność i konkurencyjność oraz możliwości ich rozwoju. Dokonana analiza wskazała, że głównym czynnikiem decydującym o efektywności produkcji i konkurencyjności gospodarstw trzodowych jest skala produkcji, a wśród gospodarstw dużych i bardzo dużych w pełni konkurencyjnymi były tylko gospodarstwa polskie i hiszpańskie.

W artykule wskazano również podstawowe przyczyny słabości polskiego sektora produkcji trzody chlewnej, za które uznano niski stopień koncentracji i brak powiązań producentów żywca z zakładami przetwórstwa oraz istnienie barier utrudniających inwestowanie w budynki inwentarskie dostosowane do większej skali produkcji. Sformułowano ponadto sposoby i kierunki możliwych działań naprawczych.

Słowa kluczowe: gospodarstwa trzodowe, konkurencyjność, specjalizacja.

Kody JEL: D2, D24, D3, D33, O13.

Wprowadzenie

Polska już w okresie międzywojennym była liczącym się eksporterem żywca wieprzowego do Wielkiej Brytanii (Blicharski i Hammersmeister, 2013), również w okresie powojennym produkcja żywca wieprzowego odgrywała znaczącą rolę w polskim rolnictwie. W latach 1975-1979 oraz 1990-1994 pogłowie trzody wynosiło ponad 20 mln sztuk, ale w latach 2007-2016 nastąpił jego drastyczny spadek (o ponad 37%). W efekcie udział żywca wieprzowego w towarowej produkcji zwierzęcej zmalał z 37,6% w 2007 roku do 22,6% w 2016 roku. W tym samym okresie odnotowano ujemne saldo handlu zagranicznego wieprzowiną zarówno w ujęciu wartościowym, jak i ilościowym, przy ponad piętnastokrotnym wzroście importu żywych zwierząt.

Determinantami kierunków zmian zachodzących w produkcji rolniczej, także w chowie trzody chlewnej, są relacje cen czynników produkcji i produktów rolnych. Ceny zbytu trzody od połowy lat dziewięćdziesiątych do roku rosły wolniej niż koszty pracy w gospodarce narodowej i ceny środków produkcji dla rolnictwa (w tym pasz): ponad pięciokrotnie wzrosły koszty pracy w gospodarce narodowej (gdzie głównym składnikiem są wynagrodzenia), koszty środków produkcji dla rolnictwa ponad trzykrotnie, zaś ceny zbytu produktów rolniczych ponad dwukrotnie. Spowodowało to obniżenie wskaźnika nożyc cen w analizowanym okresie do 70%: tempo wzrostu cen środków nabywanych przez rolników było więc o 30% wyższe niż cen produktów rolnych (Ziętara, 2016). Te niesprzyjające tendencje, wzmacniane w ostatnich latach przez moratorium na eksport do Rosji oraz pojawienie się afrykańskiego pomoru świń, uzasadniają potrzebę poszukiwania możliwych dróg zatrzymania upadku tej gałęzi produkcji rolnej.

Miejsce i rola produkcji żywca wieprzowego w Polsce

Od chwili wejścia do Unii Europejskiej w Polsce obserwuje się wzrost towarowej produkcji rolniczej oraz ważne zmiany jej struktury. Wzrost ten w latach 2000-2016 wyniósł 128,5% i w większym stopniu dotyczył produkcji roślinnej. Udział produkcji żywca wieprzowego w towarowej produkcji zwierzęcej w roku 2000 wynosił 37,6%, ale w kolejnych latach, mimo wzrostu ilościowego, jego udział obniżył się do 22,6% w 2016 roku (tab. 1).

Usunięcie barier w handlu żywnością pomiędzy Polską a pozostałymi państwami Unii ujawniło wysoką konkurencyjność cenową wielu polskich towarów żywnościowych, przede wszystkim mięsa wołowego, mięsa drobiowego i produktów mleczarskich. Saldo polskiego handlu zagranicznego ogółem było ujemne, ale nie dotyczyło to produktów rolno-spożywczych, które w latach 2009-2016 było dodatnie. Niestety w handlu wieprzowiną i zwierzętami żywymi nadal występowało ujemne saldo zarówno w ujęciu ilościowym, jak i wartościowym (tab. 2). Prosięta i warchlaki importowano głównie z Danii, Holandii i Niemiec.

Tabela 1

Struktura towarowej produkcji rolniczej w latach 2000-2016 w Polsce

Wyszczególnienie	2000		2010		2016	
	mln zł	%	mln zł	%	mln zł	%
Towarowa produkcja rolnicza	33 491,4		59 357,1	-	76 546,2	
Wskaźnik zmian (2000=100)	100,0	- 100,0	177,2	100,0	228,5	100,0

w tym:						
Produkcja zwierzęca	20 950,4	62,6	33 240,8	56,0	44 574,4	58,3
Wskaźnik zmian (2000=100)	100,0		158,7		212,7	

w tym:						
Produkcja żywca wieprzowego	7 885,7	23,5	8 191,1	13,8	10 099,2	13,2
Wskaźnik zmian (2000=100)	100,0	37,6 ^a	103,9	24,6 ^a	128,1	22,6 ^a

^a udział w produkcji zwierzęcej

Źródło: GUS (2017).

Tabela 2

Handel zagraniczny wieprzowiną i żywcem wieprzowym

Wyszczególnienie	2009	2010	2014	2015	2016	2017		
Eksport (tys. ton) w ekwiwalencie mięsa	336,0	418,0	692,8	719,0	768,8	836,7		
Import (tys. ton)	614,0	602,0	847,7	854,1	880,4	907,7		
Saldo (ilościowo tys. ton)	-278,0	-184,0	-154,9	-135,1	-111,6	-71,0		
Saldo (wartościowo mln euro)	-524,5	-336,0	-350,2	-197,4	-188,6	-175,9		

Handel trzodą chlewną (zwierzętami żywymi w tys. sztuk w latach 2007-2013)								
	2007	2008	2009	2010	2014	2015	2016	2017
Eksport	434,0	418,8	442,2	274,4	85,5	38,9	60,1	82,7
Import	401,7	1124,6	1997,5	2285,3	5486,1	5568,7	6370,9	6821,5
Saldo	32,3	-709,8	-1155,3	2011,1	-5401,6	-5229,8	-6310,8	-6738,8

Źródło: GUS (2015, 2017); *Handel zagraniczny* (2011, 2018).

Metody badawcze i źródła

Przedstawione wyniki badań mają służyć ocenie produkcyjnej i ekonomicznej działalności polskich gospodarstw nakierowanych na produkcję żywca wieprzowego oraz określenie ich efektywności i konkurencyjności oraz możliwości ich rozwoju na tle analogicznych gospodarstw w wybranych krajach Unii Europejskiej. Porównanie objęło gospodarstwa duńskie, niemieckie, hiszpańskie i holenderskie. Kraje te to liderzy produkcji żywca wieprzowego w UE. Podstawowym źródłem materiałów badawczych były dane statystyczne oraz dane z gospodarstw trzodowych objętych systemem Polskiego i Europejskiego FADN w latach 2014-2016, podzielonych na pięć grup według wielkości ekonomicznej (tab. 3). Posłużono się metodą opisową i porównawczą.

Tabela 3

Liczba badanych grup gospodarstw trzodowych w latach 2014-2016

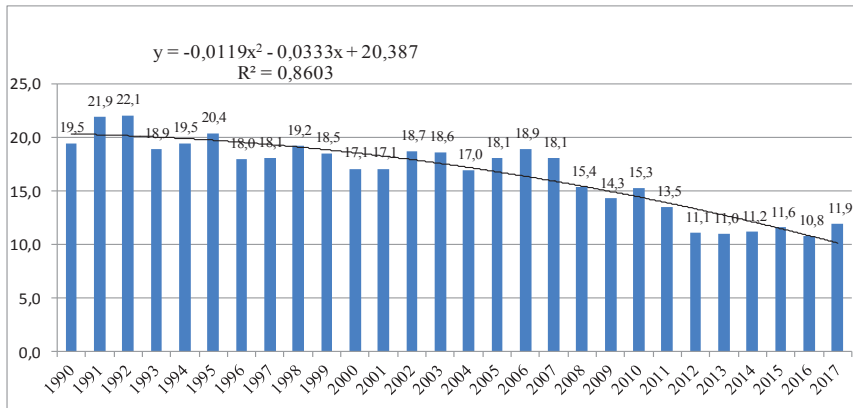
Klasy SO w tys. euro	Polska	Dania	Holandia	Hiszpania	Niemcy
Gospodarstwa trzodowe (typ 45)					
8-25 (2. Małe)	15-40	-	-	-	-
25-50 (3. Średnio-małe)	100-200	-	-	-	-
50-100 (4. Średnio-duże)	100-200	-	-	15-40	15-40
100-500 (5. Duże)	200-500	40-100	40-100	100-200	500-1000
500 i więcej (6. Bardzo duże)	15-40	200-500	40-100	40-100	100-200

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Komisji Europejskiej.

Przyjęto hipotezę badawczą w brzmieniu: „Głównym czynnikiem decydującym o efektywności produkcji i konkurencyjności gospodarstw trzodowych jest skala produkcji”. W celu określenia stopnia konkurencyjności gospodarstw posłużono się wskaźnikiem konkurencyjności (Wk) za Kleinhansem (2015). W niniejszym opracowaniu konkurencyjność zdefiniowano jako zdolność gospodarstwa do rozwoju. Oznacza to sytuację, gdy dochód z gospodarstwa pokryje koszty własnych czynników produkcji. Jest to podejście odmienne od tradycyjnego definiowania konkurencyjności jako uzyskania przewagi (kosztowej, cenowej, jakościowej itd.) w stosunku do konkurentów (Stankiewicz, 2003). Przyjęty wskaźnik konkurencyjności pozwala na określenie różnych stopni konkurencyjności, co umożliwia pełniejszą ocenę zdolności rozwojowych gospodarstw. Gospodarstwa rolnicze z różnych krajów nie konkurują bezpośrednio na unijnym i światowym rynku. Wyjątek stanowi handel żywymi zwierzętami (prosiętami i warchlakami). Na tych rynkach konkurują firmy handlowe i przetwórcze. O ich efektach decydują między innymi koszty surowca, których udział w całkowitych kosztach produkcji mięsa i jego przetworów wynosi 2/3 (Woś, 2003). Z tego względu określenie konkurencyjności gospodarstw jako zdolności do rozwoju w warunkach rynkowych danego kraju jest zasadne.

Zmiany w pogłowie trzody chlewnej w Polsce i w wybranych krajach

W latach 1990-2007 pogłowie trzody chlewnej w Polsce było stabilne i utrzymywało się na poziomie około 18 mln sztuk, z niewielkimi wahaniami wynoszącymi około 5% (rys. 1). Od roku 2007 obserwuje się stałą tendencję spadkową, która spowodowała w efekcie osiągnięcie poziomu 10,8 mln sztuk w 2016 roku (spadek o 40% w stosunku do 2007 r.).

Rys. 1. Pogłowie trzody chlewnej w Polsce w latach 1990-2017.

Źródło: GUS (1997-2018).

Jednocześnie stwierdza się rosnące terytorialne zróżnicowanie pogłowia trzody chlewnej. Największy udział w pogłowie trzody chlewnej w Polsce 1990 w roku miało województwo wielkopolskie (17,2%), następnie mazowieckie (12,9%), kujawsko-pomorskie (9,3%), podlaskie (7,6%) i lubelskie (7,4%). Wymienione regiony obejmowały prawie 55% krajowego pogłowia. W latach następnych wystąpiły zmiany, w wyniku których pięć województw w 2016 roku skupiało 71,1% pogłowia trzody chlewnej: wielkopolskie (35,3%), kujawsko-pomorskie (10,6%), łódzkie (9,9%), mazowieckie (8,4%) i pomorskie (6,9%). Na specjalne podkreślenie zasługuje dominujący udział województwa wielkopolskiego. Bardzo niski stan pogłowia wystąpił w województwach: lubelskim, małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim (Zięta i Mirkowska, 2018).

Tabela 4

Zmiany w strukturze pogłowia trzody chlewnej w Polsce w latach 2007-2016 (w tys. szt.)

Wyszczególnienie	2007	2010	2012	2016
Pogłowie trzody chlewnej	18 100,00	15 278,10	11 581,32	11 900,00
Pogłowie trzody w stadach do 50 szt.	6 208,30	3 936,47	2 710,02	2 023,00
Pogłowie trzody w stadach 50-200 szt.	6 552,20	4 161,43	2 849,00	2 582,30
Pogłowie w stadach \geq 200 szt.	5 339,50	7 180,71	6 022,30	7 294,70
Zmniejszenie pogłowia w stadach do 200 szt.	-	-4 662,60	-7 201,48	8 155,20
Wskaźnik zmniejszenia (%)	100,0	-36,50	-56,43	-63,40
Zwiększenie pogłowia w stadach $>$ 200 szt.	-	1 841,21	682,8	1 955,20
Wskaźnik zwiększenia (%)	100,0	34,50	12,78	36,61

Źródło: GUS (2015, 2018, 2011b).

Czynnikiem wiążącym się ze zmianami w pogłowie jest skala produkcji. W latach 2007-2016 spadek liczby tych zwierząt ogółem wynosił 34,2%, natomiast w stadach liczących 200 sztuk i więcej pogłowie wzrosło o 36,61%. W stadach poniżej granicy 200 sztuk nastąpił spadek o 63,4% (tab. 4). Wzrost pogłowia trzody chlewnej w stadach 200 sztuk i większych nie zrekomensował spadku pogłowia w stadach do 200 sztuk. Liczby te w sposób jednoznaczny wskazują na rolę skali produkcji w kształtowaniu pogłowia trzody chlewnej w Polsce.

Ze zmianami pogłowia trzody chlewnej korespondują zmiany w liczbie i strukturze gospodarstw z tym rodzajem produkcji. Odpowiednie dane przedstawiono w tabeli 5.

Na podkreślenie zasługuje duży spadek liczby gospodarstw utrzymujących trzodę: w 2005 roku było ich 701,7 tys., natomiast w 2016 roku 172,2 tys. (spadek o 75,4%). W tym samym okresie pogłowie trzody chlewnej zmniejszyło się o 34,2%. Zwiększyła się jednocześnie średnia wielkość stada w przeliczeniu na jedno gospodarstwo, z 25,8 sztuk w 2005 roku do 69,1 sztuk w 2016 roku. Wzrost wynosił 167,8%. Zmieniła się równocześnie struktura gospodarstw trzodowych. Zwiększył się udział gospodarstw utrzymujących 10 i więcej sztuk z 46,6% w 2005 roku do 60,2% w 2016 roku. Udział pogłowia w tych gospodarstwach zwiększył się z 92,6 do 97,4%.

Tabela 5

Liczba i struktura gospodarstw trzodowych i pogłowia trzody chlewnej w Polsce w latach 2005-2016

Lata	2005	2007	2010	2013	2016
Liczba gospodarstw (tys.)	701,7	664,0	388,5	278,4	172,2
Wskaźnik (2005=100)	100,0	94,6	55,3	39,7	24,5
Pogłowie świń (tys.)	18 100,0	18 100,0	15 300,0	11 000,0	11 900,0
Wskaźnik (2005=100)	100,0	100,0	84,5	60,8	65,7
Średnia wielkość stada (szt.)	25,8	27,1	39,3	39,5	69,1
Struktura gospodarstw (%)					
1	11,1	10,6	9,6	11,8	
2	14,4	15,4	12,3	12,7	14,4
3-4	12,7	12,4	10,8	10,4	
5-9	15,2	15,1	15,0	14,4	25,4
10 i więcej	46,6	46,5	52,3	50,7	60,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Udział pogłowia trzody w stadach 10 szt. i większych	92,6	93,3	95,6	95,7	97,4

Źródło: GUS (2017b).

Do 2010 r. Polska należała do czołowych producentów żywca wieprzowego w Unii Europejskiej, zajmując 3. miejsce pod względem pogłowia trzody chlewnej, za Niemcami i Hiszpanią (tab. 6). W 2016 roku z pogłowiem 11,1 mln sztuk spadła na 6. miejsce (za Francją). W tym okresie pogłowie trzody chlewnej w Polsce zmniejszyło się o 24,7%, natomiast w Hiszpanii i Niemczech wzrosło odpowiednio o 13,6 i 1,7%. W Danii i Holandii zmniejszyło się nieznacznie, odpowiednio o 0,1 i 2,7%. W tym okresie zmniejszyło się także pogłowie loch, najbardziej w Polsce, gdyż o 36,9%. W Niemczech i Holandii odpowiednio o: 15,8 i 7,7%. Najmniejszy spadek pogłowia loch wystąpił w Hiszpanii, gdyż o 1,74% i w Danii, gdzie wynosił 4,7%.

Tabela 6

Zmiany w pogłowiu trzody chlewnej w Polsce i w wybranych krajach UE w latach 2010-2016

Kraje	Trzoda chlewna ogółem (tys. sztuk)			Lochy (tys. sztuk)		
	2010	2016	2010=100	2010	2016	2010=100
Dania	12 293	12 281	99,9	1 297	1 236	95,3
Niemcy	26 901	27 376	101,7	2 265	1 908	84,2
Hiszpania	25 704	29 232	113,7	2 458	2 415	98,2
Holandia	12 206	11 881	97,3	1 107	1 022	92,3
Polska	14 776	11 107	75,2	1 362	859	63,1

Źródło: Statistisches Jahrbuch (2017).

Wystąpiły zdecydowane różnice między analizowanymi krajami w strukturze gospodarstw trzodowych i w pogłowiu trzody chlewnej. W Polsce udział gospodarstw utrzymujących stada do 200 sztuk w 2013 roku wynosił 97%, a 200 sztuk i więcej zaledwie 3%. W Danii i Holandii udział tej grupy gospodarstw wynosił ponad 80%. Równie niekorzystna była w Polsce struktura pogłowia. W stadach 200 sztuk i więcej w Polsce znajdowało się około 50% pogłowia trzody chlewnej, natomiast w pozostałych krajach powyżej 96%, a w Danii i Holandii prawie 100% pogłowia (Ziętara i Mirkowska, 2018).

Odnotowano także wielkie różnice w poziomie koncentracji chowu trzody chlewnej. Świadczą o tym liczby dotyczące średnich wielkości stad. W 2005 roku średnia wielkość stada w Polsce wynosiła 25 sztuk, natomiast w takich krajach jak Dania i Holandia odpowiednio 1500 i 1167 sztuk i była 60 i 47 razy większa. W pozostałych krajach zawarta była w przedziale od 197 sztuk (Hiszpania) do 303 sztuk (Niemcy). W 2013 r. różnice pogłębiły się. W tym roku średnia wielkość stada w Polsce wynosiła 41 sztuk, natomiast w Danii i Holandii odpowiednio: 3096 i 2208 sztuk i była większa odpowiednio 75 i 54 razy (Ziętara i Mirkowska, 2018). W analizowanych krajach występował wyższy stopień specjalizacji gospodarstw niż w Polsce, z podziałem na nastawione na „produkcję” prosiąt i na tucz. Podkreślić należy również duże różnice w obsadzie świń w przeliczeniu na 100 ha UR. W Danii i Ho-

landii zawarta ona była w przedziale od 474 sztuk (Dania) do 679 sztuk (Holandia)¹. W Niemczech wynosiła około 160 sztuk. W Hiszpanii wykazała tendencję wzrostową, od 85,3 w 2005 roku do 111,3 sztuk/100 ha UR w 2016 roku. W Polsce w tych latach wystąpił spadek obsady ze 114 do 75,6 sztuk (Ziętara i Mirkowska, 2018).

Konkurencyjność polskich gospodarstw trzodowych w zależności od skali produkcji w latach 2008-2016

Przedmiotem analizy były gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji żywca wieprzowego objęte monitoringiem Polskiego FADN w latach 2008-2016. Odpowiednie liczby opisujące ich sytuację konkurencyjną w powiązaniu z wielkością stad przedstawiono w tabeli 7. W gospodarstwach utrzymujących około 5 i 12 loch wskaźnik konkurencyjności wynosił mniej niż 1 i był zawarty w przedziale 0,15-0,92. Gospodarstwa te pozbawione były szans rozwojowych. Gospodarstwa z pogłowiem trzody 100-200 SD, utrzymujące około 40 loch wykazały się zdolnościami do konkurencji we wszystkich analizowanych latach. Osiągały dodatni dochód z zarządzania, dochód na poziomie parytetowym i wskaźnik konkurencyjności powyżej 1, zawarty w przedziale 1,42-1,87, a w 2016 roku nawet 2,29. Za w pełni konkurencyjne można uznać gospodarstwa z pogłowiem trzody w przedziale 200-300 i powyżej 300 SD, utrzymujące 70 i ponad 130 loch, w których wskaźnik konkurencyjności był wyższy od 2.

Tabela 7

Efektywność polskich wyspecjalizowanych gospodarstw trzodowych w zależności od skali produkcji w latach 2008-2016

Lata	Wielkość pogłowia trzody chlewnej SD/gospodarstwo					
	Poniżej 20	20-50	50-100	100-200	200-300	300 i więcej
Liczba loch (szt./gospodarstwo)						
2008	5,70	13,78	27,67	44,46	82,91	204,60
2012	4,09	10,71	24,83	38,54	72,42	135,97
2015	5,63	12,33	26,37	40,38	56,24	134,24
2016	4,97	12,05	24,1	38,45	55,70	130,86
Wskaźnik konkurencyjności Wk						
2008	0,28	0,54	0,98	1,49	2,06	2,97
2012	0,40	0,92	1,51	1,87	2,18	3,63
2015	0,15	0,50	0,87	1,42	1,67	2,96
2016	0,35	0,90	1,51	2,29	3,38	4,22

Źródło: Goraj, Bocian, Osuch i Smolik (2010, 2014); Bocian, Osuch i Smolik (2017, 2018).

¹ Tak wysoka obsada trzody chlewnej w tych krajach była skutkiem dużej skali chowu (duże stada) prowadzonego w oparciu o pasze pochodzenia przemysłowego z zakupu, przy bardzo luźnym związku z ziemią. Odchody zwierzęce z tych gospodarstw były wykorzystywane przez inne gospodarstwa, najczęściej bez inwentarza.

Konkurencyjność polskich gospodarstw trzodowych na tle wybranych krajów

Wskaźniki konkurencyjności podane w tabeli 8 wskazują, że żadne gospodarstwa w klasach od 2. do 4. nie mają zdolności do konkurencji i rozwoju. W polskich gospodarstwach wielkość tego wskaźnika zawarta była w przedziale od 0,14 (klasa 2) do 0,65 (klasa 4). W klasie 4. najwyższą wartość tego wskaźnika uzyskały gospodarstwa hiszpańskie. Wynosiła 0,98 i była zbliżona do dolnej wartości wskazującej na zdolność do konkurencji. W gospodarstwach niemieckich wartość wskaźnika w tej klasie była bardzo niska, wynosiła zaledwie 0,07.

W klasie 5. zdolnymi do konkurencji były tylko gospodarstwa polskie i hiszpańskie, w których wartości wskaźnika konkurencji wynosiły odpowiednio 1,16 i 1,45. W klasie 6. gospodarstwa w tych krajach były w pełni konkurencyjne. Wartość wskaźników konkurencji wynosiła w nich odpowiednio 2,26 i 3,66. Gospodarstwa duńskie i holenderskie w klasach 5. i 6. nie posiadały zdolności do konkurencji. Wartości wskaźnika były w nich bardzo niskie i nie przekraczały 0,16 (duńskie w klasach 5. i 6. i holenderskie w klasie 5.). Wyższą wartość wskaźnika konkurencji uzyskały gospodarstwa holenderskie w klasie 6., która wynosiła 0,9. Także gospodarstwa niemieckie w klasie 5 nie posiadały zdolności do konkurencji². Minimalną zdolnością wykazały się gospodarstwa z tego kraju w klasie 6., w których wartość wskaźnika konkurencji wynosiła 1,07.

Wielkość stad trzody chlewnej w przeliczeniu na gospodarstwo zwiększała się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach polskich zawarta była w przedziale od 14,3 do 839 SD. Stopień zróżnicowania między krajami nie był wysoki. W klasie 6. najmniejsze stada były w gospodarstwach niemieckich, w których były 593 SD trzody, natomiast największe w gospodarstwach duńskich, ze stadem 1107 SD.

W strukturze produkcji we wszystkich grupach gospodarstw dominowała produkcja zwierzęca. Jej udział zawarty był w przedziale od 68 (Polska) do 97% (Holandia). Do najsilniej wyspecjalizowanych gospodarstw należały gospodarstwa hiszpańskie i holenderskie. Udział produkcji roślinnej był najwyższy w gospodarstwach polskich, w klasach od 2. do 4. Zawarty był w przedziale 31,5-24,6%. W klasie 4. wysoki był także udział produkcji roślinnej w gospodarstwach niemieckich, w których wynosił około 26%. Bardzo niski był udział produkcji roślinnej w gospodarstwach hiszpańskich i holenderskich, zawarty w przedziale od 1,6 do 13%. Udział produkcji pozostałej w większości krajów był mały, nie przekraczał 7%. Istotniejszy był w gospodarstwach hiszpańskich w klasie 4. w których wynosił 19%.

² Gospodarstwa bez zdolności do konkurencji mogą przez pewien okres funkcjonować w sytuacji, gdy ich właściciele (użytkownicy) akceptują niepełną opłatę użytkowanych własnych czynników produkcji.

Tabela 8

Konkurencyjność gospodarstw trzodowych w zależności od skali produkcji
w wybranych krajach UE

Wyszczególnienie	Wielkość ekonomiczna gospodarstw (tys. euro)				
	8-25 (2)	25-50 (3)	50-100 (4)	100-500 (5)	=>500 (6)
----- Wskaźnik konkurencyjności -----					
Polska	0,14	0,40	0,65	1,16	2,26
Dania	-	-	-	0,16	0,16
Hiszpania	-	-	0,98	1,45	3,66
Holandia	-	-	-	0,16	0,90
Niemcy	-	-	0,07	0,66	1,07
----- Pogłowie trzody chlewnej (SD/gospodarstwo) -----					
Polska	14,31	30,96	62,14	172,40	838,57
Dania	-	-	-	237,40	1107,15
Hiszpania	-	-	68,74	292,20	1047,56
Holandia	-	-	-	270,70	1071,77
Niemcy	-	-	55,01	212,90	593,19
----- Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem (%) -----					
Polska	68,00	72,20	75,00	79,90	76,50
Dania	-	-	-	73,60	81,10
Hiszpania	-	-	74,00	85,50	94,60
Holandia	-	-	-	92,80	97,30
Niemcy	-	-	69,20	75,40	74,20
----- Koszty pasz (tys. euro/SD), w tym z zakupu (%) -----					
Polska	0,77/(63,6)	0,75/(68,0)	0,72/(72,2)	0,66/(78,8)	0,64/(82,8)
Dania	-	-	-	0,84/(88,1)	0,78/(85,9)
Hiszpania	-	-	0,43/(97,7)	0,32/(75,0)	0,30/(100,0)
Holandia	-	-	-	0,62/(100,0)	0,71/(100,0)
Niemcy	-	-	0,79/(77,2)	0,71/(83,1)	0,62/(91,9)
----- Udział dopłat w dochodzie gospodarstwa (%) -----					
Polska	98,63	51,12	42,37	31,64	32,74
Dania	-	-	-	154,74	215,40
Hiszpania	-	-	16,83	13,77	5,68
Holandia	-	-	-	25,89	9,03
Niemcy	-	-	276,88	56,03	70,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europejskiego FADN.

Koszty pasz w przeliczeniu na 1 SD wykazywały tendencję malejącą przy wzroście skali produkcji. W gospodarstwach polskich zawarte były w przedziale od 0,77 do 0,64 tys. euro/SD i były niższe od kosztów pasz w gospodarstwach duńskich, holenderskich i niemieckich. Zdecydowanie najniższe koszty pasz były w gospo-

darstwach hiszpańskich, gdzie były zawarte w przedziale od 0,43 (klasa 4.) do 0,30 (klasa 6.) tys. euro/SD. Były o około 50% niższe niż w gospodarstwach polskich. W kosztach pasz dominowały koszty pasz z zakupu. W dużych gospodarstwach holenderskich i w bardzo dużych hiszpańskich i holenderskich ich udział wynosił 100%. W pozostałych gospodarstwach w klasach 4-6 ich udział zawarty był w przedziale od 72 do 97%.

Istotnym czynnikiem wpływającym na poziom dochodu z gospodarstwa są wszelkiego rodzaju dopłaty uzyskiwane przez rolników w ramach wspólnej polityki rolnej. Udział dopłat w dochodzie jest ujemnie skorelowany z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach polskich udział ten był zawarty w przedziale od 98 (klasa 2.) do 32% (klasa 5. i 6.). Najwyższy był w gospodarstwach niemieckich w klasie 4., w której wynosił 277% i w gospodarstwach duńskich w klasach 5. i 6., w których wynosił odpowiednio: 155 i 215%. Najniższy udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa wystąpił w gospodarstwach hiszpańskich, w których zawarty był w przedziale od 17 (klasa 4.) do 6% (klasa 6.) oraz w gospodarstwach holenderskich w klasie 6., w której wynosił 9%. Był to skutek małej ich powierzchni.

Cechy gospodarstw trzodowych zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych

W charakterystyce zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych gospodarstw trzodowych pod uwagę wzięto następujące cechy: wielkość ekonomiczną gospodarstw (SO), powierzchnię użytków rolnych, wartość aktywów w przeliczeniu na jednostkę nakładów pracy (AWU), udział kapitału własnego w pasywach, pogłowie trzody w gospodarstwie (SD), obsadę zwierząt w SD/100 ha UR, poziom intensywności produkcji (koszty ogółem/ha UR) i koszty pasz w tys. euro/SD. Wartości tych wskaźników podano w tabeli 9.

Zgodnie z wcześniej opisanym wskaźnikiem konkurencyjności za zdolne do konkurencji uznano gospodarstwa, w których wartość tego wskaźnika zawarta była w przedziale $= < 1 < 2$. Do gospodarstw zdolnych do konkurencji zaliczono także gospodarstwa hiszpańskie średnio-duże, które uzyskały wartość wskaźnika 0,98, zbliżoną do 1. Oprócz tych gospodarstw zdolnościami do konkurencji wykazały się polskie i hiszpańskie gospodarstwa duże i bardzo duże oraz bardzo duże niemieckie. Wielkość ekonomiczna tej grupy gospodarstw była zróżnicowana: najmniejsze były gospodarstwa hiszpańskie (72,68 tys. euro SO), a największe niemieckie (858,23 tys. euro SO). Wartość SO w polskich gospodarstwach dużych z klasy 100-500 tys. wynosiła 191 tys. euro SO i była o 34% mniejsza od gospodarstw hiszpańskich i 78% mniejsza od gospodarstw niemieckich. Powierzchnia użytków rolnych była również silnie zróżnicowana. Największą powierzchnią w tej grupie dysponowały bardzo duże gospodarstwa niemieckie, w których wynosiła ona 141,29 ha UR i które były większe od polskich i hiszpańskich gospodarstw dużych odpowiednio o 206 i 302%, natomiast od hiszpańskich gospodarstw średnio-dużych były około 8 razy większe. Stopień zróżnicowania wartości aktywów był mniejszy. Wartość ta w gospodarstwach niemieckich wynosiła około 474 tys. euro/AWU i była większa od tej w gospodarstwach polskich i hiszpańskich odpowiednio o 91 i 65%. Natomiast od hiszpańskich gospodarstw średnio dużych była 4 razy większa.

Tabela 9

Cechy gospodarstw trzodowych zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych w latach 2014-2016

Wielkość ekonomiczna (tys. euro SO)	Polska	Hiszpania	Niemcy
Wskaźnik konkurencyjności			
(4) 50-100	-	0,98	-
(5) 100-500	1,16	1,45	-
(6) ≥500	2,26	3,66	1,07
Wielkość ekonomiczna (tys. euro SO)			
(4) 50-100	-	72,68	-
(5) 100-500	191,15	289,37	-
(6) ≥500	921,25	1050,08	858,23
Powierzchnia użytków rolnych (ha)			
(4) 50-100	-	18,15	-
(5) 100-500	46,17	35,71	-
(6) ≥500	215,95	44,15	141,29
Wartość aktywów (tys. euro/AWU)			
(4) 50-100	-	118,36	-
(5) 100-500	247,60	287,92	-
(6) ≥500	250,31	318,76	473,58
Udział kapitału własnego w pasywach (%)			
(4) 50-100	-	98,50	-
(5) 100-500	90,30	93,50	-
(6) ≥500	79,70	87,75	63,62
Pogłowie trzody chlewnej (SD/gospodarstwo)			
(4) 50-100	-	68,74	-
(5) 100-500	172,40	292,20	-
(6) ≥500	838,57	1047,56	593,19
Obsada zwierząt (SD/100 ha UR)			
(4) 50-100	-	390,90	-
(5) 100-500	378,20	830,60	-
(6) ≥500	388,57	2380,70	423,70
Koszty ogółem (tys. euro/ha UR)			
(4) 50-100	-	3,45	-
(5) 100-500	3,18	3,71	-
(6) ≥500	3,76	10,98	5,81
Koszty pasz (tys. euro/SD)			
(4) 50-100	-	0,43	-
(5) 100-500	0,66	0,32	-
(6) ≥500	0,64	0,30	0,62

Źródło: jak do tabeli 8.

Pod względem udziału kapitału własnego w pasywach wyróżniały się gospodarstwa niemieckie, które korzystały w większym stopniu z kapitałów obcych. Ich udział w pasywach wynosił około 36%. Natomiast w pozostałych gospodarstwach polskich i hiszpańskich nie przekraczał 10%.

Pogłowie trzody chlewnej było silnie zróżnicowane. W gospodarstwach niemieckich wynosiło 593 SD/gospodarstwo i było 3,4 razy większe od gospodarstw polskich i odpowiednio 2 i 8,6 razy większe od gospodarstw hiszpańskich. Tak duża różnica między gospodarstwami niemieckimi a pozostałymi wskazuje na niską jednostkową opłacalność produkcji żywca wieprzowego w gospodarstwach niemieckich. Różnice w obsadzie zwierząt, w której dominowała trzoda chlewna (99%) nie były tak duże jak w pogłowie. Najwyższa była w dużych gospodarstwach hiszpańskich, w których wynosiła 830,6 SD/100 ha UR i była około 2 razy większa niż w gospodarstwach polskich. Tak wysoka obsada zwierząt, przekraczająca od 2 (Polska) do 4,9 (Hiszpania) razy obsadę zalecaną, która wynosi 170 SD/100 ha UR, wskazuje że chów trzody chlewnej jest luźno związany z ziemią. Odchody zwierzęce z takich gospodarstw przekraczają możliwości ich rolniczego zagospodarowania w gospodarstwach, w których zostały wytworzone, dlatego muszą być zagospodarowane w innych gospodarstwach lub inaczej wykorzystane, np. do produkcji energii w biogazowniach.

Badane gospodarstwa zdolne do konkurencji różniły się również poziomem intensywności produkcji. Najwyższy był w gospodarstwach hiszpańskich, w których koszty ogółem na 1 ha UR wynosiły 10,98 tys. euro i były około 2 razy wyższe niż w pozostałych gospodarstwach. Gospodarstwa hiszpańskie wyróżniały się niskimi kosztami pasz, które w gospodarstwach dużych wynosiły 0,32 tys. euro/SD i były dwukrotnie niższe niż w gospodarstwach polskich i niemieckich. Były to głównie pasze z zakupu (>75%).

W pełni konkurencyjne były bardzo duże gospodarstwa polskie i hiszpańskie, w których wskaźnik konkurencyjności wynosił odpowiednio 2,26 i 3,66. Ich wielkość ekonomiczna była zbliżona, wynosiła około 1000 tys. euro SO. Zdecydowanie zaś różniły się powierzchnią, która w gospodarstwach polskich wynosiła około 216 ha i była 5 razy większa niż w hiszpańskich. Wskazuje to na luźny związek chowu trzody chlewnej z ziemią w gospodarstwach hiszpańskich. Wartość aktywów w gospodarstwach hiszpańskich wynosiła około 319 tys. euro/AWU i była o 27% większa niż w gospodarstwach polskich. Analizowane gospodarstwa w niewielkim stopniu korzystały z kapitałów obcych. Ich udział wynosił około 15%. Pogłowie trzody było zbliżone. W gospodarstwach polskich wynosiło 838,6 SD i było o 20% niższe niż w gospodarstwach hiszpańskich. Zdecydowane różnice wystąpiły w obsadzie zwierząt. W gospodarstwach hiszpańskich wynosiła ona 2381 SD/100 ha UR i była ponad 6 razy większa niż w gospodarstwach polskich. Tak wysoka obsada zwierząt w gospodarstwach hiszpańskich, która 14 razy przekraczała zalecany poziom, wskazuje na przemysłowy chów trzody. Poziom intensywności produkcji w gospodarstwach hiszpańskich był bardzo wysoki. Wynosił 10,98 tys. euro/ha UR i był około 3 razy wyższy niż w gospodarstwach polskich.

Gospodarstwa hiszpańskie, wyróżniały się niskimi kosztami pasz, które wynosiły 0,3 tys. euro/SD i były o 53% niższe niż w gospodarstwach polskich.

Analiza wskazuje, że podstawowym czynnikiem decydującym o konkurencyjności gospodarstw trzodowych jest skala produkcji.

Bariery i kierunki rozwoju chowu trzody chlewnej w Polsce

Przeprowadzona analiza wskazuje na wysoce niekorzystną sytuację w sektorze produkcji żywca wieprzowego w Polsce. Świadczy o tym drastyczny spadek pogłowia trzody chlewnej z 18,1 mln sztuk w 2007 roku do 11,9 mln sztuk w 2017 roku (spadek o około 38%), wysokie ujemne saldo handlu zagranicznego wieprzowiną, spowodowane bardzo wysokim importem zwierząt żywych, głównie prosiąt i warchlaków. Sytuacja ta powoduje, że potencjał produkcyjny Polski w zakresie produkcji żywca wieprzowego jest wykorzystywany zaledwie w około 50%. Przyczyny spadku pogłowia trzody chlewnej są różne, a szczegółową ich specyfikację trafnie przedstawił Dargiewicz (2018). Do najważniejszych z nich należą:

- Bariery administracyjne, utrudniające dostęp do ziemi przedsiębiorcom prowadzącym chów trzody o większej skali (chów fermowy), dotyczą one także dzierżawców.
- Długotrwałe procedury administracyjne związane z uzyskiwaniem pozwoleń na inwestycje w budynki inwentarskie dla trzody chlewnej, które są w znacznej mierze skutkiem braku w większości gmin planów zagospodarowania przestrzennego i protestami mieszkańców.
- Groźba chorób zakaźnych i wynikająca stąd potrzeba szczególnych zabezpieczeń związanych z bioasekuracją, co wiąże się z ponoszeniem dodatkowych kosztów. Tym wymaganiom nie są w stanie sprostać gospodarstwa o mniejszej skali.
- Spodziewany zakaz stosowania pasz z udziałem surowców pochodzących z upraw GMO, głównie soi. Wprowadzenie zamienników non-GMO spowoduje wzrost kosztów produkcji, nawet do 10%. Wprowadzane moratoria na import soi nie likwidują niepewności producentów.
- Rosnące wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt prowadzą również do wzrostu kosztów produkcji.
- Bariery środowiskowe związane są z warunkiem zagospodarowania 70% odchodów z chowu trzody chlewnej (nawozów organicznych) na użytkowanych gruntach (własnych i dzierżawionych), stosowanie dyrektywy azotanowej, zgodnie z którą maksymalna obsada zwierząt nie może przekroczyć 1,7 sztuk dużych na 1 ha użytków rolnych. Wprowadzenie ograniczeń obsady zwierząt jest zasadne. Wątpliwości budzi natomiast zakaz obrotu nawozami organicznymi między rolnikami. Wprowadzenie dłuższego (6 miesięcy) okresu przechowywania gnojowicy wymusza inwestycje w zbiorniki, co prowadzi do wzrostu kosztów.
- Bariery organizacyjne wynikające z bardzo niskiego poziomu koncentracji chowu trzody chlewnej. W 2016 roku udział gospodarstw utrzymujących stada 200 sztuk i większe wynosił zaledwie 4,5%. Niski stopień koncentracji produkcji żywca wieprzowego jest przyczyną bardzo słabej pozycji przetargowej

producentów w stosunku do przedsiębiorstw skupu (handlowych i przetwórstwa mięsnego). Bardzo niski jest również stopień integracji zarówno poziomej, jak i pionowej.

Z dotychczas przeprowadzonych analiz wynika jednoznacznie, że w obecnych warunkach ekonomicznych i środowiskowych szanse rozwojowe mają gospodarstwa prowadzące chów trzody chlewnej w sposób profesjonalny, który nierozłącznie wiąże się z większą skalą produkcji. Warunkiem rozwoju tego typu gospodarstw jest zlikwidowanie istniejących barier. Proponowany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi gospodarczy ubój trzody chlewnej i drobne przetwórstwo przez rolników w gospodarstwach nie przyczyni się do odbudowy pogłowia trzody chlewnej do poziomu wcześniej istniejącego potencjału produkcyjnego, który był około dwa razy większy od obecnego stanu (Ustawa z 9 listopada 2018 r.). Rynek ten będzie miał charakter niszowy. Podstawą rozwoju mogą być profesjonalnie prowadzone gospodarstwa o odpowiedniej skali produkcji. Kolejnym warunkiem jest głębsza specjalizacja gospodarstw, polegająca na oddzielnym prowadzeniu produkcji prosiąt (do wagi około 25 kg) i tuczu do wagi rzeźnej. Podział procesu produkcji żywca wieprzowego na te dwie fazy ułatwi sprostanie wymogom środowiskowym. Tuczarnie powinny być zlokalizowane w rejonach o mniejszej gęstości zaludnienia. W celu ograniczenia negatywnego wpływu chowu trzody chlewnej na środowisko wskazanym jest łączenie tej produkcji z biogazowniami, pozwoli to na redukcję przykrych odorów, pozyskanie energii, jednocześnie nie tracąc wartości nawozowej odchodów zwierzęcych.

Istotnym czynnikiem rozwoju produkcji żywca wieprzowego jest integracja zarówno pozioma, jak i pionowa. Dobrym przykładem wykorzystania integracji jest system produkcji żywca wieprzowego w Hiszpanii, która w przeciągu kilkunastu lat stała się największym producentem żywca wieprzowego w Unii Europejskiej. W Hiszpanii w roli integratora wystąpiły firmy paszowe, które nie tylko dostarczają pasze, lecz zapewniają opiekę weterynaryjną i zbytność. Tego typu rozwiązania występują również w Polsce w formie systemu nakładczego. Przykładem jest firma paszowa Agrifirm Polska, która będąc producentem pasz, stworzyła powiązania między firmami zaopatrującymi rolników w prosięta i warchlaki do tuczu, w pasze oraz zapewniając zbytność. Rolnik wykorzystuje posiadane budynki inwentarskie i własną pracę. Ma także zagwarantowaną cenę. System nakładczy stosowany w Polsce jest korzystny dla rolników dysponujących budynkami inwentarskimi, ponieważ nie muszą oni angażować własnych środków na zakup „wsadu” do tuczu i pasz. Rozwiązanie to zyskuje coraz większe uznanie rolników, jednak ma także krytyków w sferach politycznych, twierdzących, że jest on niekorzystny dla rolników. W tym miejscu należy zapytać: co w zamian? Jakie inne rozwiązanie? Na te pytania brakuje jednak odpowiedzi. Oczywiście, idealnym rozwiązaniem byłoby stworzenie takiego systemu przez rolników, którzy byłiby właścicielami firm paszowych i zakładów mięsnych. W Danii i Holandii, gdzie dominuje system, w którym rolnicy są członkami spółdzielni zaopatrujących ich w środki produkcji, prowadzących skup i przetwórstwo rolnicze (mleczarnie i zakłady mięsne). Stworzenie podobnego systemu produkcji żywca wieprzowego w Polsce w obecnych warunkach jest praktycznie niemożliwe.

Dawne państwowe zakłady mięsne zostały sprywatyzowane. Wytwórnice pasz również funkcjonują jako firmy prywatne. Spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu (gminne spółdzielnie) w większości upadły lub zmieniły swój charakter. Pewnym rozwiązaniem, niewymagającym dużych nakładów kapitałowych, mogłaby być integracja pozioma producentów żywca wieprzowego przez tworzenie grup producenckich (w formie spółdzielni lub spółek z o.o.). Dzięki temu wzrosłoby ich siła przetargowa wobec dostawców środków produkcji (głównie pasz) i zakładów mięsnych.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania upoważniają do sformułowania następujących wniosków:

- Po 2007 roku wystąpił w Polsce drastyczny (40%) spadek pogłowia trzody chlewnej, który nastąpił w gospodarstwach utrzymujących stada do 200 sztuk.
- Mimo spadku pogłowia, wartość produkcji towarowej żywca wieprzowego w latach 2000-2016 wzrosła o 28,1%, przy jednoczesnym spadku jego udziału w towarowej produkcji zwierzęcej o 15 pkt proc., z 37,6% w 2000 roku do 22,6% w 2016 roku.
- Po 2007 roku w handlu zagranicznym żywcem wieprzowym wystąpiło saldo ujemne, głównie wywołane importem zwierząt żywych (prosiąt i warchlaków). W 2017 roku import netto tej grupy zwierząt wynosił 6738,8 tys. sztuk. Rok 2007 był ostatnim, w którym saldo było dodatnie i wynosiło 32,3 tys. sztuk.
- Poziom koncentracji chowu trzody chlewnej w gospodarstwach w Polsce jest bardzo niski w porównaniu z wiodącymi producentami żywca wieprzowego, takimi jak Dania, Holandia i Niemcy. W 2013 roku średnio w gospodarstwach polskich utrzymywano 41 sztuk trzody, natomiast w wymienionych wyżej krajach odpowiednio: 3096, 2285 i 584 sztuk. W 2016 roku średnia wielkość stada trzody chlewnej w Polsce wynosiła 69,1 sztuk.
- Powiększyło się regionalne zróżnicowanie pogłowia trzody chlewnej. W roku 1990 w pięciu wiodących województwach wynosiło ono 54%, w 2016 roku natomiast już 75,6%. Wiodącym województwem w chowie trzody chlewnej było wielkopolskie, w którym w 2016 roku utrzymywano 35,3% łącznego pogłowia świń. Drastycznie niski poziom pogłowia trzody chlewnej występuje w województwach południowych: małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim.
- Duże różnice dotyczyły także obsady trzody chlewnej w przeliczeniu na 100 ha UR. W 2016 roku średnia obsada w Polsce wynosiła 75 sztuk/100 ha UR, natomiast w Holandii i Danii odpowiednio 679 i 474 sztuk. W Polsce, wówczas, najwyższa obsada wystąpiła w województwie wielkopolskim (227 sztuk), przy czym w niektórych powiatach tego województwa (średzkim i gostyńskim) wyniosła odpowiednio 547 i 445 sztuk/100 ha UR. Liczby te wskazują na olbrzymi potencjał rozwojowy w zakresie chowu trzody chlewnej w Polsce.
- Polskie gospodarstwa utrzymujące do 25 loch pozbawione są szans rozwojowych. Aktualnie mają je te, które utrzymują około 40 loch. Natomiast obecnie za w pełni konkurencyjne można uznać gospodarstwa utrzymujące 70 i więcej loch. Ta graniczna wielkość będzie rosła w przyszłości.

- Badania potwierdziły przyjętą hipotezę badawczą, zakładającą, że głównym czynnikiem decydującym o efektywności produkcji żywca wieprzowego jest skala jego produkcji.
- Polskie gospodarstwa małe i średnio-małe utrzymujące stada trzody chlewnej o wielkości 14,3 i 31 SD/gospodarstwo nie miały zdolności rozwojowych. Wskaźnik konkurencyjności wynosił w nich odpowiednio 0,14 i 0,40.
- Również polskie, hiszpańskie i niemieckie gospodarstwa średnio-duże utrzymujące odpowiednio: 62,1; 68,7 i 55,0 SD trzody nie posiadały zdolności rozwojowych. Wskaźnik konkurencyjności wynosił w nich odpowiednio: 0,65; 0,98 i 0,07. Największe szanse na uzyskanie zdolności rozwojowych w tej klasie miały gospodarstwa hiszpańskie.
- Wśród gospodarstw dużych zdolności do rozwoju i konkurencji wykazują tylko gospodarstwa polskie i hiszpańskie, w których wskaźnik konkurencyjności wynosił odpowiednio 1,16 i 1,45 i w których utrzymywano 172,4 i 292,2 SD trzody chlewnej. Pozostałe gospodarstwa: duńskie, holenderskie i niemieckie, nie wykazywały zdolności do rozwoju. Wskaźnik konkurencyjności wynosił w nich odpowiednio: 0,16; 0,16 i 0,66. Pogłowie trzody chlewnej w tych gospodarstwach wynosiło odpowiednio: 237,4; 270,7 i 219,9 SD.
- Spośród gospodarstw bardzo dużych w pełni konkurencyjnymi były gospodarstwa polskie i hiszpańskie, w których wskaźnik konkurencyjności wynosił odpowiednio 2,26 i 3,66 i w których pogłowie świń wynosiło odpowiednio: 838,6 i 1047,6 SD. Z pozostałych gospodarstw zdolności do konkurencji wykazywały gospodarstwa niemieckie, w których wskaźnik konkurencyjności wynosił 1,07, a pogłowie świń wynosiło 593,2 SD. Gospodarstwa duńskie i holenderskie nie wykazały zdolności do rozwoju. Wskaźnik konkurencyjności wynosił w nich odpowiednio 0,16 i 0,90. Pogłowie świń w tych gospodarstwach było wysokie, wynosiło odpowiednio 1107,2 i 1071,8 SD.
- Podstawowym warunkiem odbudowy pogłowia trzody chlewnej w Polsce jest skuteczne usuwanie istniejących barier utrudniających inwestowanie w budynki inwentarskie dostosowane do większej skali produkcji, która umożliwia profesjonalną produkcję żywca wieprzowego.

Literatura

- Blicharski, T., Hammermeister, A. (2013). *Strategia odbudowy i rozwoju produkcji trzody chlewnej w Polsce do 2030 r.* Warszawa: Polski Związek Hodowców i producentów Trzody Chlewnej.
- Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2017). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2015 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2018). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2016 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Dargiewicz, A. (2018). *Administracyjne, środowiskowe I organizacyjne bariery (uwarunkowania) rozwoju chowu trzody chlewnej w Polsce na tle analogicznych wymogów w Niemczech, Danii, Holandii I Hiszpanii.* Maszynopis w Zakładzie Ekonomiki Gospodarstw Rolnych IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Goraj, L., Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2010). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2008 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Goraj, L., Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2014). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2012 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Goraj, L., Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2015). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2013 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Goraj, L., Bocian, M., Osuch, D., Smolik, A. (2016). *Parametry techniczno-ekonomiczne według grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN w 2014 roku.* Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- GUS (1997-2018). *Roczniki Statystyczne Rolnictwa 1996-2017.* Warszawa: GUS.
- GUS (2011b). *Powszechny Spis Rolny 2010.* Raport z badań. Warszawa: GUS.
- GUS (2017b). *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r.* Warszawa: GUS.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy* (2011). Analizy rynkowe, nr 33, 34. Warszawa: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy* (2015). Analizy rynkowe, nr 41, 42. Warszawa: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW.
- Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy* (2018). Analizy rynkowe, nr 47, 48. Warszawa: IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW.
- Kleinhanss, W. (2015). Konkurencyjność głównych typów gospodarstw rolniczych w Niemczech. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 1(342), s. 25-41.
- Stankiewicz, M.J. (2003). Konkurencyjność przedsiębiorstwa. W: D. Niezgodna (red.), *Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w Agrobiznesie.* Lublin: Wydawnictwo AR w Lublinie.
- Statistisches Jahrbuch über Ernährung, Landwirtschaft und Forsten 2012; 2013 i 2017.
- Ustawa z 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia sprzedaży żywności przez rolników do sklepów i restauracji. Dz.U. 2018, poz. 2242.
- Woś A. (2003). Konkurencyjność potencjalna polskiego rolnictwa. W: D. Niezgodna (red.), *Źródła przewag konkurencyjnych przedsiębiorstw w Agrobiznesie.* Lublin: Wydawnictwo AR w Lublinie.

- Ziętara, W. (2016). *Tendencje zmian w kosztach czynników produkcji cen produktów rolnych*. Maszynopis w Zakładzie Ekonomiki Gospodarstw Rolnych IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Ziętara, W., Mirkowska, Z. (2018). Konkurencyjność polskich gospodarstw trzodowych na tle wybranych krajów Unii Europejskiej. W: W. Józwiak, M. Zieliński (red.), *Przedsiębiorstwo i gospodarstwo rolne wobec zmian klimatu i polityki rolnej (4)*. Monografie Programu Wieloletniego 2015-2019, nr 76 (s. 69-114). Warszawa: IERiGŻ-PIB.

COMPETITIVE POSITION OF THE POLISH FARMS AIMED AT PIG FARMING

Abstrakt

The article presents the situation of the Polish farms specialising in pig farming in comparison with analogous ones in Germany, Denmark, the Netherlands and Spain. The assessment covered the production and economic activity of farms targeted at live pig production was assessed and determination of their effectiveness and competitiveness as well as the possibilities of their development. The analysis showed that the main factor determining the production efficiency and competitiveness of pig farms is the production scale, and among large and very large farms only Polish and Spanish farms were fully competitive.

The paper also indicates the main reasons for the weakness of the Polish pig production sector, which were identified as low degree of concentration and lack of links between livestock producers and processing plants and the existence of barriers hampering investments in livestock buildings adapted to a larger scale of production. In addition, the paper formulates the methods and directions of possible corrective actions in the field.

Keywords: pig farms, competitiveness, specialization.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.03.2019.